

ΑΠΟ ΤΟΝ ΧΩΡΟ ΤΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ

ΠΡΟΦΟΡΙΚΟ ΜΑΘΗΜΑ 8

Στό ΛΑΪΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ τῆς ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ ΤΟΥ ΛΑΟΥ
Εὐριπίδου 12.

ΠΕΜΠΤΗ 11 ΜΑΙΟΥ 2023.

ΚΑΘ' ΟΔΟΝ ΠΡΟΣ ΤΙΣ ΕΚΛΟΓΕΣ ΤΗΣ 21 ΜΑΪΟΥ 2023.

Στό τεῦχος Νοεμβρίου 2016 (ἀριθμ. 171) τῆς **ΕΝΟΡΙΑΚΗΣ ΕΥΛΟΓΙΑΣ** ἀσχοληθήκαμε μέ τήν Τρίτη τραγωδία τῆς «Ὁρέστειας» τοῦ Αἰσχύλου «Εὐμενίδες». Ἡ προτελευταία παράγραφος: «Ἐξόχως διδακτική ἢ ἀντιμετώπιση τῶν ἀντιδράσεων τῶν Ἐρινύων ἀπό μέρους τῆς Ἀθηνᾶς. Μέ ὑπομονή, σοφία καί ψυχραιμία κατορθώνει νά τίς μεταπείσει καί νά τίς μετατρέψει σέ Εὐμενίδες, τίς κατάρεις τους στό λαό καί στή χώρα της σέ εὐχές καί εὐλογίες».

Μέ προτροπή τοῦ θεοῦ Ἀπόλλωνα ὁ μητροκτόνος Ὁρέστης διωκόμενος ἀπό τίς Ἐρινύες ἔχει προσπέσει ἰκέτης στό ἄγαλμα τῆς θεᾶς Ἀθηνᾶς μπροστά στό ναό της στήν Ἀκρόπολη. Καταφθάνουν ἀπό τοὺς Δελφούς οἱ Ἐρινύες, χθόνιες θεές πού καταδιώκουν καί βασανίζουν τοὺς κακούργους, ἰδίως οἰκογενειακῶν ἐγκλημάτων, τόν κυκλώνουν, τόν ἀπειλοῦν.

Ἡ θεά τῆς σοφίας Ἀθηνᾶ ἔρχεται ἀπό τήν Τροία ὅπου ἦταν καί ἀκούει πρῶτα – λογική καί πολιτικά σκόπιμη ἐνέργεια – τίς κατηγορίες τῶν Ἐρινύων. Ἀπολογούμενος ὁ Ὁρέστης ἰσχυρίζεται ὅτι ὁ Ἀπόλλωνας εἶχε διατάξει τήν μητροκτονία πού διέπραξε.

Ἡ Ἀθηνᾶ συγκροτεῖ δικαστήριο ἀπό ἄριστους Ἀθηναίους πολίτες (δημιουργία τοῦ βουλευτηρίου Ἄρειος Πάγος) καί διεξάγεται δίκη. Οἱ Ἐρινύες ἐρωτοῦν τόν μητροκτόνο. Ὁ Ὁρέστης ἐκθέτει τά γεγονότα. Ὁ Ἀπόλλωνας βεβαιώνει ὅτι ὁ χρησμός πού ἔδωσε στόν Ὁρέστη ἦταν διαταγμένος ἀπό τόν Δία. Ἡ Ἀθηνᾶ ψηφίζει ὑπέρ τοῦ Ὁρέστη καί δηλώνει ὅτι ἐάν ὑπάρξει ἰσοψηφία, ὁ κατηγορούμενος θά ἀθωωθεῖ. Οἱ δικαστές ψηφίζουν. Τό ἀποτέλεσμα ἰσοψηφία. Ὁ Ὁρέστης ἀθώνεται. Ἐκφράζοντας τήν εὐγνωμοσύνη του, ὑπόσχεται παντοτινή συμμαχία τοῦ Ἄργους μέ τήν Ἀθήνα.

Μέ τό στόμα τοῦ θεοῦ Ἀπόλλωνα ὁ ποιητής στηρίζει τό νεοσύστατο δικαστήριο Ἄρειος Πάγος καί ἐπαινεῖ ἔμμεσα τήν ἀδελφή του θεά Ἀθηνᾶ λέγοντας: «Θά πῶ σέ σᾶς, αὐτόν ἔδω τόν τρανό θεσμό τῆς Ἀθήνας» (στ. 614).

Ἐκτός ἀπό τόν Ὀρέστη καί ὁ Ἀπόλλωνας ὑπόσχεται στήν Ἀθηνᾶ τήν συμμαχία τοῦ Ἄργους μέ τήν προστατευομένη της πόλη: «Ἐγώ, Παλλάδα, τά ὑπόλοιπα ὅπως καλά τά ξέρω, θά κάνω τήν πόλη σου καί τό λαό σου μεγάλο, κι' αὐτόν ἐδῶ σοῦ ἔστειλα νά προσπέσει στό ναό σου, γιά νά σοῦ εἶναι πιστός γιά τά χρόνια πού θά ἔλθουν καί γιά νά τόν ἔχεις σύμμαχό σου πάντοτε, θεά, καί τούς μεταγενεστέρους του κι' ἔτσι γιά πάντα νά μένουν μέ ἀξιόπιστη καλή διάθεση οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν ἐδῶ» (στ. 667-673).

Ἡ τριλογία τοῦ Αἰσχύλου «Ὀρέστεια» διδάχθηκε καί βραβεύθηκε στά Διονύσια τό 458 π.Χ. Πῶς προέβλεψε ὁ ποιητής τόν Πελοποννησιακό Πόλεμο πού ξέσπασε τό 431 π.Χ. καί ἐδημιούργησε στούς Ἀθηναίους τήν ἀνάγκη συμμαχιῶν στήν ἀντιπαλότητά τους πρός τούς Σπαρτιατές; Μήπως οἱ πολιτικές καί γεωπολιτικές ἐξελίξεις ἔδιναν προμηνύματα τοῦ ἀδελφοκτόνου πολέμου;

Λέγοντας «οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν ἐδῶ» ὁ Ἀπόλλωνας μιλά γιά τούς Ἀθηναίους πολῖτες μέλη τοῦ δικαστηρίου Ἄρειος Πάγος. Πρέπει νά εἶναι ἀξιόπιστοι, νά ἔχουν καλή διάθεση, χωρίς προκατάληψη. Καί ἡ Ἀθηνᾶ: «Νά δώσω πιά ἐντολή αὐτοῖ ἐδῶ μέ τή συνείδησή τους νά βγάλουν ἀπόφαση σωστή, γιατί ἀρχετᾶ ἔχουν λεχθεῖ;» (στ. 674, 675). Καί στή συνέχεια ἡ Ἀθηνᾶ ἀπευθύνεται στά μέλη τοῦ δικαστηρίου καί γενικότερα στούς πολῖτες καί ἐπισημαίνει τήν ἀνάγκη νά εἶναι ἀδέκαστο, ἀδιάφθορο. Θά εἶναι κάστρο τῆς χώρας καί σωτηρία τῆς πόλης» (στ. 701). Ὑπενθυμίζει γιὰτί ὁ βράχος λέγεται Ἄρειος Πάγος.

Ὁ Ἀθηναῖος πολιτικός Ἐφιάλτης μέ τίς πολιτικές μεταρρυθμίσεις του εἶχε ἀποφιλῶσει τήν παλαιά ἀριστοκρατική βουλή τοῦ Ἀρείου Πάγου ἀπό τίς πολιτικές δικαιοδοσίες της καί εἶχε περιορίσει τήν δικαιοδοσία της στίς ἀσήμαντες δίκες νομικῶν ζητημάτων. Γι' αὐτό ὁ ποιητής μέ τό στόμα τῆς Ἀθηνᾶς ζητᾶ νά μήν ὑποβαθμισθεῖ ὁ θεσμός. Τέτοιο θεσμό μέ σεβασμό «ὅπως πρέπει» νά κρατοῦν. «μέ βουρκο ἄν μολύνεις τό καθαρό νερό, ποτέ δέ θά 'χεις γιά νά πιεῖς» λέει (στ. 694, 695).

Καί στούς Ἀθηναίους γενικά ἀπευθυνόμενη ἡ Ἀθηνᾶ λέει: «Οὔτε τήν ἀναρχία οὔτε τήν δεσποτική ἐξουσία συμβουλεύω στούς πολῖτες μου νά δέχονται καί νά μή διώχνουν κάθε φόβο ἀπό τήν πόλη τους» (στ. 696-698). Αἰῶνων πείρα βεβαιώνει ὅτι οὐσιαστικό περιεχόμενο στούς θεσμούς προσδίδει τό ἦθος τῶν ἀνθρώπων.

Κατά τήν ἀκροαματική διαδικασία ἐκδηλώνεται ἀντιπαλότητα ἀνάμεσα στίς Ἐρινύες (παλαιούς θεούς) καί τόν Ἀπόλλωνα (νέοι θεοί) καί διατυπώνονται ἑκατέρωθεν βásiμα ἐπιχειρήματα ὑπέρ τῶν ἀπόψεών τους. Ἡ ἰσότητα τῆς βασιμότητος τῶν ἐπιχειρημάτων ἐπιβεβαιώνεται καί ἀπό τήν ἰσοψηφία τῆς ἀποφάσεως τῶν δικαστῶν. Εὐλόγα ὁ Αἰσχύλος παρουσιάζει τήν Ἀθηνᾶ, προστάτιδα τῆς πατρίδας του, ψύχραιμη καί ἀμερόληπτη.

Τήν ἀντίδραση τῶν Ἐρινύων στήν ἀπόφαση τοῦ δικαστηρίου βλέπουμε στό τρίτο στάσιμο τῆς τραγωδίας – οἱ Ἐρινύες ἀποτελοῦν τόν Χορό. «Ἄ, θεοί νέοι, τούς παλαιούς νόμους τούς ποδοπατήσατε κι' ἀπ' τά χέρια μου τούς πήρατε. Κι' ἐγώ ἡ δύστυχη, περιφρονημένη καί βαρύθυμη, σ' αὐτή τή γῆ, ἀλίμονο, φαρμάκι, φαρμάκι γιά ἐκδίκηση ἀπ' τήν καρδιά μου θά χύσω στό χῶμα, ὥστε νά γίνει στεῖρο· κι' ἀπ' αὐτό φυλλοξέρα σέ φύλλα καί σέ σπόρους, ὡ ἐκδίκηση, θά πέφτει στά χωράφια καί μέσα στή χώρα θά φέρνει ἀνθρωποκαταστροφές. Στενάζω; Τί νά

κάνω; Μέ περιγελοῦν ἀβάσταχτο κακό μέσ στους ἀνθρώπους ἔπαθα. ὦ, δύστυχες κόρες τῆς Νύχτας, πάθαμε μεγάλο κακό, ἄτιμο πένθος ἔχουμε» (στ. 778-792).

Νιώθουν ἀδικημένες, προσβεβλημένες ἀπό τούς νέους θεούς, τήν «νέα τάξη πραγμάτων», χάνουν δικαιοδοσία, ἐξουσία. Λογική δέν ἔχουν. Λησιμονοῦν ὅτι οἱ μισοί ἀπό τούς δικαστές ἔκριναν σύμφωνα μέ τίς δικές τους ἀρχές (παλαιούς νόμους) καί ἀπειλοῦν ὅλους τούς Ἀθηναίους!

Ἡ σοφία τῆς Ἀθηνᾶς – δέν εἶναι μόνον ἐκδήλωση διανοητική ἀλλά καί ἦθος – μέ ψυχραιμία προσπαθεῖ νά τίς εἰρηνεύσει καί νά τίς λογικεύσει. «Ἀκοῦστε με καί μὴν παίρνετε τό πρᾶγμα βαριαναστέναχτα. Διότι δέν εἶστε νικημένες, ἀλλά ἡ δίκη μέ ἴσες ψήφους ὁδήγησε σέ ἀπόφαση ἀληθινά, χωρίς ταπεινώσή σας· ἀλλ' ὑπῆρχαν ξεκάθαρες μαρτυρίες ἀπό τό Δία κι' ὁ ἴδιος πού ἔδωσε τό χρησμό ὁ ἴδιος ἦταν μάρτυρας, πῶς ἂν ὁ Ὀρέστης ἔκανε αὐτά, δέ θά πάθαινε κακό. Κι' ἐσεῖς γιά τή χώρα αὐτή θά ξεράσετε βαριά ὀργή; Σκεφθεῖτε, μὴν ὀργίζεστε καί ἄκαρπη μὴν κάνετε τή χώρα ρίχνοντας δαιμονικούς ἀφρούς πού ἀνήμερα μποροῦν νά καταστρέφουν τῶν ἀνθρώπων τίς σπορές. Διότι ἐγώ ὀλόσωστα τώρα σᾶς ὑπόσχομαι νά ἔχετε θρόνους καί ἄδυστα μέ σεβασμό στή χώρα αὐτή καί νά θρονιάζεστε σέ λιπαρόθρονους βωμούς πολυτίμητες ἀπό τούς πολῖτες τῆς χώρας μου» (στ. 791-807).

Οἱ Ἐρινύες, σάν νά μὴν ἄκουσαν ὅ,τι τούς εἶπε ἡ Ἀθηνᾶ, ἐπαναλαμβάνουν ὅσα εἶπαν προηγουμένως. Ἡ Ἀθηνᾶ δέν τίς ἀπειλεῖ, μέ νηφαλιότητα τίς παρακαλεῖ νά μὴν πραγματοποιήσουν τίς ἀπειλές τους. Θά εἶναι «πολυτίμητες» καί συγκάτοικοί της στήν Ἀττική. «Ἀπ' αὐτή τή μεγάλη χώρα ἔχοντας προσφορές ἐξαιρετες γιά τή γέννηση παιδιῶν καί γιά τοῦ γάμου τή χαρά θά εὐλογεῖς πάντοτε τό λόγο μου αὐτόν ἐδῶ» (στ. 834-836).

Κατ' ἀρχάς τούς λέει ὅτι δέν ἀδικήθηκαν, δέν προσβλήθηκαν καί ἐν συνεχεία τούς προσφέρει ἀνταλλάγματα. Καί στή «νέα τάξη πραγμάτων» θά ἀπολαμβάνουν τιμές, δέν θά εἶναι περιφρονημένες. Πρώτη αὐτή ἐκφράζει σεβασμό λέγοντας: «Τήν ὀργή σου δέ θά συμεριστώ· γιατί εἶσαι μεγαλύτερη· καί βέβαια σύ ξέρεις ἀπό μένα πολύ πιό πολλά, ὥστόσο καί σέ μένα ὁ Δίας χάρισε τή χάρη νά κρίνω σωστά. Ἄν σ' ἄλλη χώρα ἀλλόφυλη φύγετε καί πᾶτε, αὐτή τή γῆ πολύ θ' ἀποθυμήσετε· καί σᾶς προμαντεύω αὐτά: Τά χρόνια πού εἶναι νά ῥθοῦν θά εἶναι πιό δοξασμένα γι' αὐτούς ἐδῶ τούς πολῖτες. Καί ἐσεῖς ἔχοντας σεβαστό θρόνο πλάι στοῦ Ἐρεχθέα τό ναό θά χαίρεσθε προσφορές ἀπό γυναῖκες κι' ἀπό ἄντρες, ὅσες ποτέ δέ θά μπορούσατε νά ἔχετε ἀπό ἀνθρώπους ἄλλους. Καί σεῖς στους τόπους τούς δικούς μου μὴ ρίξετε ζιζάνια πού φόνους προκαλοῦν καί τῶν νέων τά σπλάγχνα χαλοῦν καί χωρίς κρασί τούς κάνουν μανιακούς, μὴ ξεσηκώνοντας τήν καρδιά τους σάν κοκόρια στήσετε ἀνάμεσα στους πολῖτες μου πόλεμο ἐμφύλιο κι' ἀνάμεσά τους τρανό ἀλληλοσκοτωμό. Ὁ πόλεμος ἄς γίνεται μ' ὅσους εἶναι ἔξω, πού χωρίς δυσκολία ἔρχεται καί θά ἔχει φοβερό ἔρωτα γιά δόξα· δέ θέλω νά μιλῶ γιά μάχη πού σπιτικά ὀρνίθια κάνουν. Τέτοια μπορεῖς νά κερδίσεις ἀπ' τή δική μου τήν πλευρά, νά κάνεις καλό, νά βρίσκεις καλό, νά εἶσαι πολυτίμητη καί νά ἔχεις μαζί μου τή χώρα αὐτή τή θεοαγάπητη» (στ. 848-869).

Στή δεύτερη αντιστροφή ο Χορός τῶν Ἐρινύων συνεχίζει νά ἐκφράζει πικρία καί ὀργή γιά τήν ὑποτίμησή τους, ἀλλά δέν ἀπειλεῖ. Ἡ θεά Ἀθηνᾶ: «Δέ θά κουραστῶ βέβαια γιά τό καλό σου νά μιῶ γιά νά μήν πεῖς ποτέ πῶς ἀπό μένα, μιά νεότερη θεά, σύ, μιά παλιά θεά, κι' ἀπό τούς κατοίκους τῆς πόλης μου περιφρονημένη κι' ἀφιλοξένευτη ἀπό τή χώρα διώχθηκες. Ἄν ἔχεις σεβασμό ἀγνό γιά τήν Πειθῶ, πού εἶναι τῆς δικῆς μου γλώσσας τά καταπραϋντικά καί γοητευτικά λόγια, θά μείνεις βέβαια· ἄν πάλι νά μείνεις δέ θελήσεις, δέ θά εἶχες δίκαιο νά ρίξεις πάνω σ' αὐτήν τήν πόλη κάποια ὀργή, κάποιο θυμό ἢ ζημιὰ γιά τό λαό μου. Διότι μπορεῖς νά ἔχεις τό μερίδιό σου σ' αὐτή τή γῆ μέ τό δίκαιό σου καί νά τιμῆσαι μ' ὅλες τίς τιμές» (στ. 881-891).

Οἱ Ἐρινύες κάμπτονται: «Ἀφέντρα, Ἀθηνᾶ, ποιά κατοικία νά ἔχω λές;» (στ. 892). Καί στό διάλογο πού ἀκολουθεῖ ἐπιβεβαιώνονται οἱ ὑποσχέσεις τῆς Ἀθηνᾶς πού τούς δίνει ἐγγύηση ὅτι θά πραγματοποιηθοῦν. «Ναί, γιατί ὅσα δέν τά κάνω δέν μπορῶ νά τά ὑπόσχομαι» τούς λέει (στ. 899).

Καί ἀπό τίς Ἐρινύες ζητᾶ τί νά κάνουν ὑπέρ τῆς Ἀττικῆς. Πρῶτα εὐνοϊκές καιρικῆς συνθήκες, ἐπιθυμητή γεωργική καί κτηνοτροφική παραγωγή. Καί καταλήγει ἡ Ἀθηνᾶ: «Ὅσο γιά τούς πολεμόχαρους κι' ἔνδοξους ἀγῶνες, ἐγώ ἡ ἴδια δέ θά τό ἀνεχθῶ ἡ πόλη αὐτή νικήτρια νά μήν εἶναι μέσα στούς θνητούς» (στ. 913-915).

Στή συνέχεια σέ τρεῖς στροφές καί αντιστροφές ο Χορός τῶν Ἐρινύων ἀποδέχεται τήν προσφορά τῆς Παλλάδος καί εὐχεται νά γίνονται στή χώρα της ὅσα ἐζήτησε γιά τό κλίμα, τήν γεωργία καί τήν κτηνοτροφία, τήν ζωή τῶν ἀνθρώπων καί τήν πολιτική ζωή τῆς Ἀθῆνας. Ἡ Ἀθηνᾶ παρεμβαίνει ἐπισημαίνοντας τά λεγόμενα ἀπό τίς Ἐρινύες καί ἐκφράζοντας τήν χαρά της. «Εὐλογῶ τά μάτια τῆς Πειθῶς γιατί τή γλώσσα καί τό στόμα μου ὀδήγησε σ' αὐτές ἐδῶ πού μέ ἄγριο τρόπο μ' ἀντίκριζαν· ἀλλά νίκησε ὁ Δίας, τοῦ λόγου ὁ θεός νικᾷ στή συνερισιά γιά τά καλά ἢ δική μου θέση γιά πάντα» (στ. 970-975).

Στή δεύτερη αντιστροφή ο Χορός τῶν Ἐρινύων ἀρθρώνει τήν ἀκόλουθη βαρυσήμαντη φράση: «Ἡ ἀχόρταγη στό κακό διχόνοια μέσ στήν πόλη αὐτή εὐχομαι νά μήν ἀκούγεται ποτέ» (στ. 976-978). Καί ἡ Ἀθηνᾶ διατυπώνει τό ἀκόλουθο ἐρώτημα: «Ἄραγε οἱ μυαλωμένοι μποροῦν νά βροῦν τό δρόμο τῆς καλῆς γλώσσας;» (στ. 989, 990).

Οἱ κατάρες τῶν Ἐρινύων γίνονται ψαλμοί μέ τούς ὁποίους τελειώνει τό ἔργο.